

Şanlıurfa'da Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Göç Süreçleri

Migration Process of Seasonal Mobile Agricultural Worker Students in Sanliurfa

Diyyar KARADEMİR

Dr., MEB Şanlıurfa Spor Lisesi,

karademir.diyar@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9991-3867>

Makale Başvuru Tarihi: 26.01.2022

Makale Kabul Tarihi: 24.04.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Murat YURTSEVEN

Btm. Uzm., Şanlıurfa Şehit Mustafa Direkli Ortaokulu

murat-yrtsvn@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1038-9294>

ÖZET

Uluslararası göç konusunda kaynak ülke olan Türkiye, sosyo-ekonomik olarak bölgeler arasında gelişmişlik farkı olduğundan iç göçlerin de yoğun olarak yaşandığı bir ülkedir. Ülkemizde bölgeler arasında tarım, sanayi, turizm gibi ekonomik sektörler dengeli bir şekilde gelişmediğinden iş olanaklarının fazla olduğu bölgeler çekici faktörlerin etkisiyle göç alırken, iş olanaklarının sınırlı olduğu alanlar ise itici faktörlerin etkisiyle göç verir. Bu çalışmada; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde önemli bir tarım ili olan Şanlıurfa Büyükşehir sınırları içerisinde yer alan 12 ilçede (Akçakale, Birecik, Ceylanpınar, Eyyübiye, Halfeti, Haliliye, Harran, Hilvan Karaköprü, Siverek, Suruç, Viranşehir) mevsimlik gezici tarım işçisi öğrencilerin; demografik özellikleri, göç süreçleri, göçün yönü, göç öncesi eğitim ortamları ve göç edilen yerde eğitime erişim olanakları ele alınmıştır. Mevsimlik emek göçünün araştırıldığı bu çalışmada; ilkököl, ortaokul ve lise seviyelerinde aileleri mevsimlik gezici tarım işçisi olan öğrenciler üzerinde uygulanan çeşitli araştırma yöntem ve teknikleri sonucu ortaya çıkan nicel verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Şanlıurfa Büyükşehir sınırları içerisinde yer alan mevsimlik gezici tarım işçileri araştırma evrenini, 1-12. sınıf seviyesinde aileleri mevsimlik gezici tarım işçisi olan öğrenciler örneklem olarak belirlenmiştir. 01 Ocak 2020-19 Haziran 2021 tarihleri arasında 4.703 mevsimlik gezici tarım işçisi aile üzerinde amaçsal örneklem tekniği kullanılarak açık uçlu sorulardan oluşan anketler uygulanmıştır. Aile sayısı 4.703 olsa da, bazı ailelerin 2-3 çocuğu eğitim gördüğünden öğrenci sayısı 5.884 olarak ortaya çıkmıştır. Elde edilen veriler sınıflandırdıktan sonra tablo ve grafikler hazırlanmış ayrıca ArcGis 10.8.1 programında dağılış haritaları yapılmıştır.

ABSTRACT

As a source country for international migration, Turkey is a country where internal migration is also experienced, as there is a difference in development between regions in terms of socio-economic development. Since economic sectors such as agriculture, industry and tourism do not develop in a balanced way among regions in our country, regions with high job opportunities receive immigration due to attractive factors, while areas with limited job opportunities migrate due to push factors. In this study, demographic characteristics, migration processes, direction of migration, pre-migration education environments and access to education in the place of migration of seasonal mobile agricultural worker students in 12 districts (Akçakale, Birecik, Ceylanpınar, Eyyübiye, Halfeti, Haliliye, Harran, Hilvan Karaköprü, Siverek, Suruç, Viranşehir) located within the borders of Şanlıurfa Metropolitan Municipality, which is an important agricultural province in the Southeastern Anatolia Region, were discussed. This study, in which seasonal labor migration is investigated, was created by using the quantitative data obtained as a result of various research methods and techniques applied on students at primary, secondary and high school levels, whose families are seasonal migrant agricultural workers. The research universe consisted of seasonal migrant agricultural workers located within the boundaries of Şanlıurfa Metropolitan Municipality, and 1st-12th grade students whose families are seasonal migrant agricultural workers were determined as the sample. Between January 01, 2020 and June 19, 2020, questionnaires consisting of open-ended questions were applied to 4,703 seasonal migrant agricultural worker families using the judgemental sampling technique. Although the number of families is 4,703, the number of students has emerged as 5,884 since 2-3 children of some families are going to school. After the data obtained were classified, tables and graphics were created, and distribution maps were prepared using the software ArcGis 10.8.1.

Anahtar Kelimeler:

Göç,

Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri,

Şanlıurfa,

Keywords:

Migration,

Seasonal Agricultural Mobility Workers,

Sanliurfa,

özellikleri, göç süreçleri, göçün yönü, göç öncesi eğitim ortamları ve göç edilen yerde eğitime erişim olanakları ele alınmıştır. Mevsimlik emek göçünün araştırıldığı bu çalışma; ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinde aileleri mevsimlik gezici tarım işçisi olan öğrenciler üzerinde uygulanan çeşitli araştırma yöntem ve teknikleri sonucu ortaya çıkan nicel verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Şanlıurfa Büyükşehir sınırları içerisinde yer alan mevsimlik gezici tarım işçileri araştırma evrenini, 1-12. sınıf seviyesinde aileleri mevsimlik gezici tarım işçisi olan öğrenciler örneklem olarak belirlenmiştir. 01 Ocak 2020 - 19 Haziran 2021 tarihleri arasında 4.703 mevsimlik gezici tarım işçisi aile üzerinde amaçsal örneklem tekniği kullanılarak açık uçlu sorulardan oluşan anketler uygulanmıştır. Aile sayısı 4.703 olsa da, bazı ailelerin 2-3 çocuğu eğitim gördüğünden öğrenci sayısı 5.884 olarak ortaya çıkmıştır. Elde edilen veriler sınıflandırıldıktan sonra tablo ve grafikler hazırlanmış ayrıca ArcGis 10.8.1 programında dağılım haritaları yapılmıştır.

2. GÖÇ VE GÖÇ ÇEŞİTLERİ

Nüfusun belli dönemlerde artış veya azalış göstermesi sosyal, siyasal ve ekonomik olaylarla çok yakından ilgilidir (Doğan, 2011:24). Coğrafi hareketliliğin yaşanmasına yol açan göç süreci, bireysel veya topluluk olarak insanların sosyal, ekonomik, siyasal vb. nedenlerle yaşadıkları yerleri kalıcı veya geçici olarak terk etmeleri sonucu oluşur. Nüfusun idari bir sınırı geçerek devamlı veya kalıcı olması göç olarak tanımlanmaktadır (Lee, 1966:49; Tümertekin ve Özgüç, 1998:308).

Göç, toplum yapısını değiştiren bir harekettir (Özer, 2004:51). Antropoloji, demografi, ekonomi, siyasal bilimler, sosyoloji, coğrafya, vb. bilim dallarında göç konusunda çalışmalar yapılmaktadır (Berry, 2001:615). Küreselleşmeyle beraber iletişim olanaklarının artması ve hayat standartları arasındaki eşitsizlikler göç olgusuna farklı bir boyut kazandırmıştır (Tepealtı, 2019:126). Oluşma şekli ve ortaya çıkardığı sonuçlar açısından göç süreci insanların yerleşik hayata geçmesinden sonra farklı şekillerde yaşamaya başlamıştır. Tarihin ilk zamanlarında doğal şartların etkisiyle yaşanan göçler zamanla başka faktörlerin etkisiyle yaşamaya başlamıştır (Sertkaya Doğan ve Özdemir, 2021:36).

Bazı ülkelerde yaşanan iç savaşlar, askeri darbeler veya ekonomik buhranlar hem ülke içerisinde hem de bölgesel veya küresel çapta göçlere neden olabilmektedir. Göç hareketi iç ve dış göçler olmak üzere iki grupta incelenebilir. Dış göçler bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan, iç göçler ise ülke içerisinde yapılan yer değiştirmelerdir. Bu göçlerin yaşanmasında en önemli faktör işsizlik olup ülke içerisinde yer değiştirme olduğundan nüfusa herhangi bir etkisi yoktur. İç göçlerde yapılan göç sürekli olabileceği gibi geçici veya mevsimlik olarak da yaşanabilmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçileri, yılın belirli zamanlarında buldukları ilden ayrılarak günlük yevmiye karşılığında tarım işlerinde çalışmak üzere bir veya birden fazla ilde gezici olarak çalışan insanlardır (Kaya ve Özgülnar, 2015:116).

Mevsimlik göçlerde belirli bir takvim ve bu takvime göre şekillenen birçok mekân değişikliği yaşanmaktadır (Sayın vd., 2016:2). Mevsimlik göçmen tarım işçileri, çoğunlukla yaptıkları işin geçici doğasına ve ev sahibi yerde işçilerin varlığına atıfta bulunan “*mevsimlik*” terimiyle tanımlanır (Pelek, 2020:1). Kuraklık, politik etkenler, yeterli iş imkânlarının olmaması, savaşlar göç sürecini tetikleyen itici faktörler iken, iş imkânları, güvenlik, endüstrileşme, eğitim gibi koşullar göç edilen yerin çekici faktörleri arasındadır (Jennissen, 2007:412). İletici faktörler ise itici ve çekici faktörler arasındaki ilişkiyi sağlar (Yılmaz, 2009:222).

Bölgeler arasındaki göçün temel nedenlerinden biri de işsizliktir (Toroğlu, 2007:76). Ekonomik faaliyetlerin çeşitlenerek geliştiği yerleşim yerlerinde eğitim, sağlık ve ulaşım koşullarının iyileşmesine bağlı olarak nüfusta artar (Ayhan, 2019:68). Nüfusun belli dönemlerde artış veya azalış göstermesi sosyal, siyasal ve ekonomik olaylarla çok yakından ilgilidir (Doğan, 2011:24).

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın bu kısmında kısaca çalışmanın önem ve amacına değinilecektir. Sonrasında ise yine kısaca araştırmanın yönteminden bahsedilecektir. Son olarak ise araştırma ile elde edilen bulgular ortaya konulacaktır.

3.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Araştırma sahamızın ülkemiz içerisinde yapılan mevsimlik gezici tarım işçiliği göçlerinin kaynak illerinden olması, eğitim-öğretim sürecinin dışında kalan öğrenci sayısı ve göç edilen yerde eğitime devam eden öğrenci sayısı çalışmamıza değer katan önemli faktörlerdir. Bunun yanı sıra göç süreci; göçe katılan birey sayısı, göç

edilen yerde çalışanların sayısı, göçün il ve ilçelere göre dağılışı, en fazla göç veren ilçeler, göçe dâhil olan öğrencilerin sınıf seviyeleri, cinsiyete göre dağılımları, göç zamanları, günlük ve haftalık toplam çalışma saatleri, günlük yevmiyeleri çalışılacak iş türü ve toplanılan tarım ürünü, yolculuk süreçleri, çalışma alanıyla barınılan yer arasındaki mesafe ve bazı demografik özelliklerin tespit edilmesi çalışmamızın amaçlarındandır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden e-postayla anket yöntemi uygulanmıştır. Şanlıurfa Büyükşehir sınırları içerisinde yer alan mevsimlik gezici tarım işçileri araştırma evrenini, 1 - 12. sınıflar seviyesinde aileleri mevsimlik gezici tarım işçisi olan öğrenciler örneklem olarak belirlenmiştir. 01 Ocak 2020 - 19 Haziran 2020 tarihleri arasında 4.703 mevsimlik gezici tarım işçisi aileye ulaşılmıştır. Bu ailelere ait farklı sınıf seviyelerinde okuyan öğrenci sayısı 5.884'tür. Verilerden yararlanılarak grafik ve tablolar hazırlanmış, ArcGIS 10.8.1 programı kullanılarak dağılım haritaları yapılmıştır.

3.3. Araştırmanın Bulguları

Araştırma kapsamında yapılan anket sonucu elde edilen veriler derlenerek analiz edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle ankete katılan örneklem grubunun demografik özellikleri ele alınacaktır. Daha sonra ise mevsimlik gezici tarım işçilerinin göç ettiği iller ile ilgili elde edilen bulgulara yer verilecektir. Son olarak da mevsimlik gezici tarım işçisi öğrencilerin çalışma koşulları ve saatleri konusunda elde edilen sonuçlar ortaya konulacaktır.

3.3.1. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

Şanlıurfa Büyükşehir sınırları içerisinde yer alan Akçakale, Birecik, Ceylanpınar, Eyyübiye, Halfeti, Haliliye, Harran, Hilvan, Karaköprü, Siverek, Suruç ve Viranşehir İlçelerinde mevsimlik gezici tarım işçisi öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1'de özet olarak gösterilmiştir.

Tablo 1. Ankete katılan Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Aileler ve Özellikleri

Aile Sayısı	Aile Birey Sayısı	Aile Birey Ortalaması
4.703	39.610	8.4
Çalışma amacıyla yapılan yolculuğa katılan aile sayısı	Çalışma amacıyla yapılan yolculuğa katılanların toplam sayısı	Yolculuğa katılanların ortalaması
4.703	33.829	7.2
Göç edilen yerde çalışan aile sayısı	Göç edilen yerde çalışanların toplam sayısı	Çalışanların ortalaması
4.703	22.511	4.8

Tablo 1 incelendiğinde, farklı sınıf seviyelerinde 4.703 aile ankete katılmıştır. Aileleri oluşturan toplam birey sayısı 39.610'dur. Buna göre Aile mensubu bireylerin ortalaması 8,4'tür. Aile birey sayısı ve ortalamasının yüksek olması mevsimlik işçiliğe giden ailelerde çocuk sayısının fazla olduğunu göstermektedir. Yolculuğa katılan kişi sayısı toplamı 33.829, aile başına yolculuğa katılanların ortalaması 7,2'dir. Aile bireyi ortalamasının yüksek olup yolculuğa katılan kişi sayısının azalmış olması tüm aile fertlerinin mevsimlik göç sürecine katılmadığını gösterir.

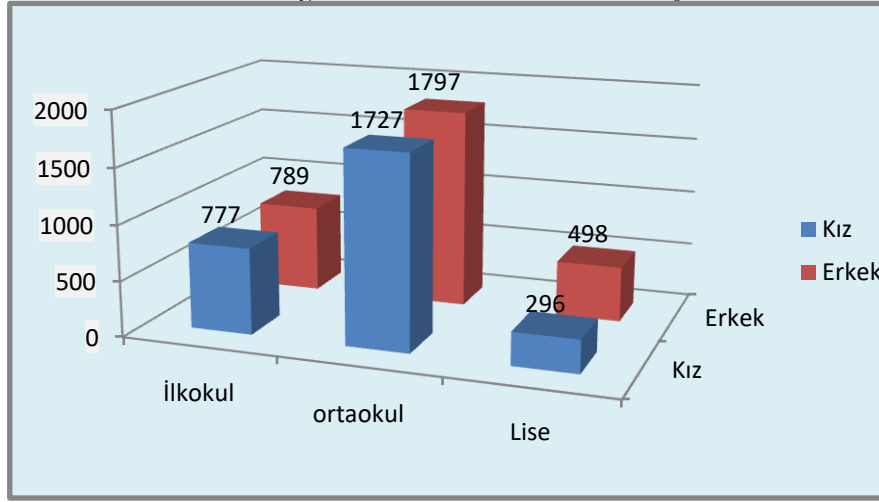
Tablo 2. Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımları

Okul Türü	Erkek	Kız	Toplam
İlkokul (1-4)	789	777	1.566
Ortaokul (5-8)	1.797	1.727	3.524
Lise (9-12)	498	296	794
TOPLAM	3.084	2.800	5.884
Yüzde (%)	52.41	47.59	100

Tablo 2'ye göre, ankete katılan ailelerin toplam öğrenci sayısı 5.884'tür. Okul türüne göre göçte katılan öğrenciler ilkokulda 789 erkek, 777 kız öğrenci olmak üzere toplamda 1.566'dır. Ortaokulda 1.797'si erkek,

1.727'si kız toplamda 3.524, lise seviyesinde 498 erkek, 296 kız toplamda ise 794 öğrenci mevsimlik işçi göçüne katılmıştır (Grafik 1).

Grafik 1. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Sayıları

İlkokul çağındaki öğrenciler fiziksel olarak çalışacak durumda olmadıkları öngörülmektedir. Ancak ailelerin göç süreçlerine zorunlu olarak eşlik ederler ve bu durum eğitimden kopmalara yol açar.

Tablo 3. Ailelerin Okul Türü ve İlçelere Göre Öğrenci Sayıları

İlçeler	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
Eyyübiye	255	272	772	650	112	115	2.176
Viranşehir	147	137	330	394	166	150	1.324
Akçakale	117	124	203	200	117	23	784
Siverek	143	117	209	238	1	7	715
Harran	67	69	153	124	56	9	478
Hilvan	36	28	53	46	15	19	197
Ceylanpınar	13	17	40	44	0	0	114
Birecik	7	6	20	18	0	0	51
Karaköprü	0	0	10	8	0	0	18
Haliliye	0	2	3	3	2	2	12
Suruç	4	3	3	1	0	0	11
Halfeti	1	1	1	1	0	0	4
TOPLAM	790	776	1.797	1.727	469	325	5.884

Mevsimlik gezici tarım işçiliğinde çalışmak amacıyla başka illere giden ailelerin çeşitli kademelerde eğitim gören çocuklarına ait okul türlerine göre ilçe bazında dağılımını gösteren Tablo 3 incelendiğinde, Eyyübiye ilçesi ilk sırada yer almaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında Eyyübiye ilçesinin sosyo-ekonomik olarak gelişmemiş olması etkili olmuştur. Haliliye ilçesinde pandemi nedeniyle yeterli sayıda aileye ulaşılamamış olması sayının düşük olması sonucunu doğurmuş olsa da, bu ilçede de mevsimlik gezici tarım işçisi ailenin çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelere mensup öğrencilerin okul türlerine göre dağılımı çocuk işçiliği konusunda da önemli bilgiler edinmemizi sağlar. İlkokulda eğitim gören öğrenciler 6-10 yıl yaş grubunda, ortaokul öğrencileri 11-14 ve lise öğrencileri 15-18 yaş grubu içerisinde yer alır. İlkokul ve ortaokulda toplamda 5.090 öğrencinin göç sürecine katılmış olması tarım sektöründe çocuk işçiliğinin küçük yaşlarda başladığını göstermektedir.

Tablo 4. Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Anne-Baba Durumları

NO	ÖLÜ – SAĞ DURUMU	SAYI
1	Anne Ölü - Baba Ölü	6
2	Anne Ölü - Baba Sağ	37
3	Anne Sağ - Baba Ölü	99
4	Anne Sağ - Baba Sağ	5742
TOPLAM		5.884
1	Anne - Baba Birlikte	5.814
2	Anne - Baba Ayrı	70
TOPLAM		5.884

Tablo 4'e göre, mevsimlik gezici tarım işçiliği yapan öğrencilerin 5.742'si yani toplam sayının %97,56'sının anne ve babası sağdır. Anne ve babanın birlikte yaşadığı öğrenci sayısı 5.814; anne ve babanın ayrı yani boşanmış ebeveyne sahip öğrenci sayısı ise 70'tir. Her iki sonuca göre ankete katılan öğrencilerin tamamına yakınının olağan (sağ ve birlikte) bir aile yapısı içinde yaşadığı görülmektedir.

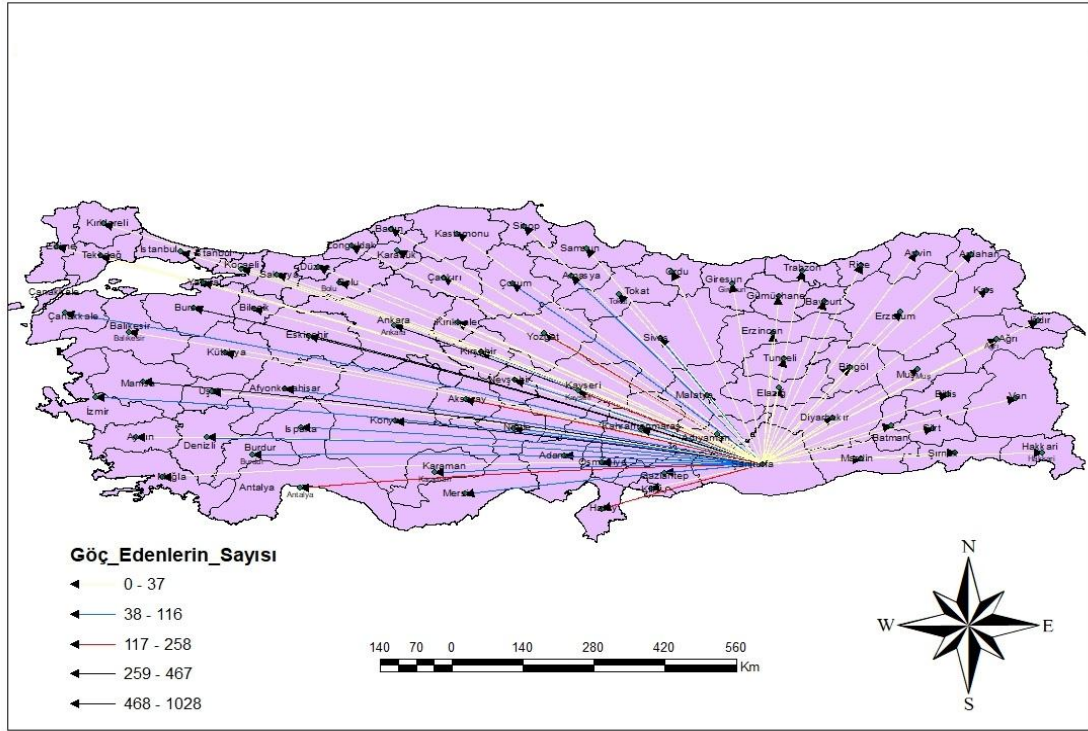
3.3.2. Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Göç Ettiği İller

Çalışma sahamız olan Şanlıurfa, önemli bir tarım ili olmasına karşın, insanların diğer illere çalışmak amacıyla mevsimlik işçi olarak göç etmelerinde bazı faktörler etkili olmaktadır. Şanlıurfa'da nüfusun hızlı artmasına karşın istihdam koşullarının sınırlı olması, mevsimlik işçilere ödenen günlük yevmiyelerin diğer illere göre düşük olması, tarımda makineleşme ve tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanması, bazı ailelerin mevsimlik tarım işçiliğini ikinci iş olarak yapmaları göçe neden olan faktörlerdir. Şanlıurfa içerisinde bir ilçeden başka bir ilçeye mevsimlik işçi olarak giden öğrenci sayısının 331 olması bu durumun sonucudur (Tablo 5).

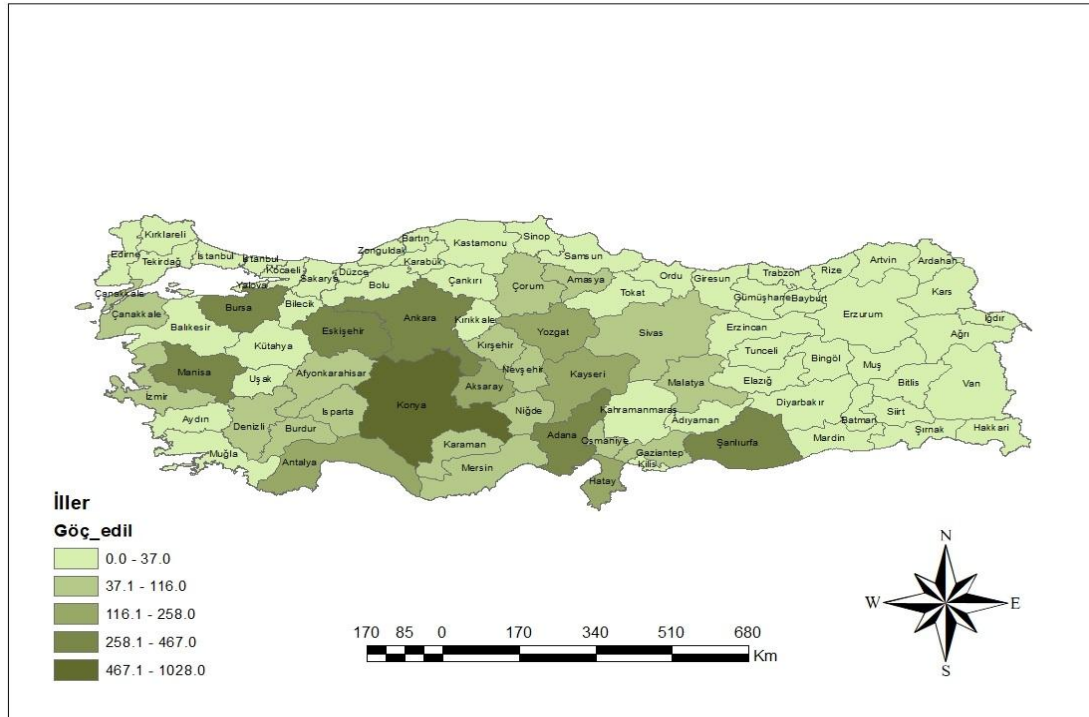
Tablo 5. Göçün En Fazla Yapıldığı İller (50 ve üzeri olan iller listelenmiştir)

Sıra	İl Adı	Sayı	Sıra	İl Adı	Sayı
1	Konya	1.028	14	Gaziantep	89
2	Adana	467	15	Niğde	89
3	Eskişehir	414	16	Çorum	88
4	Ankara	403	17	Malatya	86
5	Manisa	344	18	Amasya	79
6	Bursa	323	19	Nevşehir	71
7	Kayseri	258	20	Sivas	70
8	Hatay	233	21	İzmir	68
9	Yozgat	194	22	Çanakkale	67
10	Antalya	151	23	Isparta	66
11	Aksaray	147	24	Kırşehir	64
12	Afyon	116	25	Karaman	50
13	İçel (Mersin)	107	26	Diğer İller	481
Şanlıurfa içerisinde bir ilçeden diğer ilçeye gidenlerin sayısı 331'dir.					

Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin en fazla göç ettiği iller: Konya, Adana, Eskişehir, Ankara, Bursa, Manisa, Kayseri ve Hatay illeri olmuştur (Harita 2, 3).

Harita 2. Şanlıurfa İlinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Göç Yönü

Araştırmamız sonucunda ortaya çıkan önemli verilerden biri de mevsimlik işçi ailelerin gittiği il ve ilçelerdir. Daha fazla tercih edilen il ve ilçelerin bilinmesi eğitimlerini tamamlamadan göç sürecine katılan öğrencilerin eğitime devam etmelerini sağlayabilmek için iller arası işbirliğini kolaylaştırır. Göçün yönünü göstermesi bakımından da bu durum önemlidir.

Harita 3. Şanlıurfa İlinde Diğer İllere Giden Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Dağılışı

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin en çok tercih ettikleri il ve ilçelerin paralellik gösterdikleri anlaşılmaktadır (Tablo 5 ve 6).

Tablo 6. Göçün En Fazla Yapıldığı İlçeler (50 ve üzeri olan iller listelenmiştir)

Sıra No	Gidilen İl	Gidilen İlçe	Giden Öğrenci Sayısı	Sıra No	Gidilen İl	Gidilen İlçe	Giden Öğrenci Sayısı
1	Bursa	Karacabey	191	14	Yozgat	Boğazlıyan	77
2	Hatay	Reyhanlı	176	15	Konya	Çeltik	73
3	Ankara	Polatlı	175	16	Manisa	Turgutlu	69
4	Konya	Ereğli	171	17	Çorum	Alaca	68
5	Adana	Karataş	152	18	Manisa	Saruhanlı	65
6	Konya	Çumra	145	19	Konya	Karapınar	64
7	Konya	Altınekin	128	20	Niğde	Bor	62
8	Manisa	Salihli	95	21	Antalya	Elmalı	61
9	Eskişehir	Çifteler	90	22	Malatya	Yazıhan	61
10	Konya	Cihanbeyli	86	23	Eskişehir	Alpu	59
11	Ankara	Şereflikoçhisar	85	24	Eskişehir	Odunpazarı	59
12	Adana	Yüreğir	84	25	Konya	Karatay	56
13	Adana	Ceyhan	83	26	Kayseri	Kocasinan	55

Bursa/Karacabey, Hatay/Reyhanlı, Ankara/Polatlı, Konya/Ereğli, Adana/Karataş, Konya/Çumra ve Altınekin, Manisa/Salihli, Eskişehir/Çifteler ve Konya/Cihanbeyli en fazla tercih edilen ilçelerdir. Bu ilçeler aynı zamanda ülkemizde önemli tarım alanlarını oluşturmaktadır.

3.3.3. Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Çalışma Koşulları ve Saatleri

24.03.2010 tarihli ve 27531 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2010/6 Sayılı Genelge mevsimlik tarım işçileriyle ilgili çeşitli iyileştirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Ancak uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle 2017 yılında bu genelge kaldırılmış ve 19 Nisan 2017 tarihli ve 30043 Sayılı resmi gazetede yayınlanan “*Mevsimlik Tarım İşçileri ile ilgili 2017/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi*” ile barınma, sağlık ve eğitim koşulları iyileştirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 7. Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Günlük Çalışma Saatleri

Kişi Sayısı	Saat Sayısı	Yüzdeler Oran (%)
1.375	0	23.3
68	1	1.1
35	2	0.5
40	3	0.6
65	4	1.1
96	5	1.6
192	6	3.2
212	7	3.6
1.303	8	22.1
437	9	7.4
864	10	14.6
265	11	4.5
658	12	11.1
123	13	2
111	14	1.8
30	15	0.5
10	16	0.1
5.884	-	100

Mevsimlik geçici tarım işçileriyle ilgili bir diğer düzenleme tarım işçileriyle işverenler arasındaki ilişkiyi yasal çerçeveye oturtmayı planlayan 27.05.2010 tarihli ve 27593 sayılı resmi Gazetede yayımlanan Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliğidir. Bu yönetmelikle İŞ-KUR üzerinden “*Aracılık Belgesi*” alanlar, işverenle tarım işçileri arasında köprü görevi üstelenmiştir. 4.857 sayılı İş Kanununa göre kendi namına çalışanlar işverenle herhangi bir sözleşme imzalamadıklarından kanun kapsamına girmezler. Mevsimlik geçici tarım işçilerinin en temel sorunlarından biri geçici olmalarıdır. Geçici olmaları nedeniyle çalışılan yerlerde birçok sorunla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Göç genellikle güvencesiz istihdamla bağlantılı olduğundan, sosyal güvenlik korumasına erişim, göçmenlerin kırılabilirliklerini azaltması açısından önemlidir (Lamarche, 2014; Brickenstein, 2015). Ancak mevsimlik işçilerin sosyal güvenlik olarak güvenceleri olmayıp, araçlar yoluyla çalışma yerleri ve koşulları belirlenmektedir. Barınma, sağlık, eğitim bu sorunların başında gelmektedir. Bir diğer önemli sorunda çalışma alanlarında günlük, haftalık veya aylık çalışma süreleridir. Mevsimlik geçici işçiler, tarım ürününün hasat durumuna göre bazı yerlerde bir aydan az, bazı yerlerde ise bir aydan daha fazla çalışabilmektedir.

Mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin haftalık çalışılan gün sayısı yaş ve bedensel gelişim durumuna göre farklılık göstermektedir. Araştırma sonuçlarını gösteren Tablo 6’da; çalışmayan öğrenci sayısı 1.375 öğrenci olup, bu sayı toplam öğrenci sayısının %23,3’ünü oluşturur. Barınma alanında kardeşlerine bakıcılık yapanlar, engelli öğrenciler ve ilkokul çağında olan öğrencilerin bu grupta yer aldıkları söylenebilir. Günlük 8 saat çalışan öğrenci sayısı 1.303; 9 saat çalışan öğrenci sayısı 437; 10 saat çalışan öğrenci sayısı 864 ve 12 saat çalışan öğrenci sayısı 658’dir. Günlük çalışma saatleri göz önüne alındığında; öğrencilerin %59,7’sinin 8-12 saat aralığında çalıştığı anlaşılmaktadır (Tablo 7).

Tablo 8. Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Haftalık Çalıştıkları Gün Sayısı

Kişi Sayısı	Gün Sayısı	Yüzdeler Oran (%)
1.336	0	22.7
83	1	1.4
68	2	1.1
194	3	3.2
264	4	4.4
692	5	11.7
650	6	11
2.597	7	44.1
5.884	-	100

Mevsimlik geçici tarım işçisi ailelerin temel özelliklerinden biri aile birey sayısının fazla olmasıdır. Bu durum çalışan sayısının artmasını sağladığı gibi ailelerin gelir durumunun da yükselmesine katkı sunar. Haftalık çalışılan gün sayısını gösteren Tablo 8’de 2.597 öğrencinin yani toplam öğrenci sayısının %44,1’i haftanın 7 günü de çalışmaktadır. İstihdam olanağı mevsimlik olduğundan en yüksek oranda gelir sağlama temel amaçtır. Bundan dolayı ailelerin önemli bir kısmı tüm hafta boyunca çalışmaktadır.

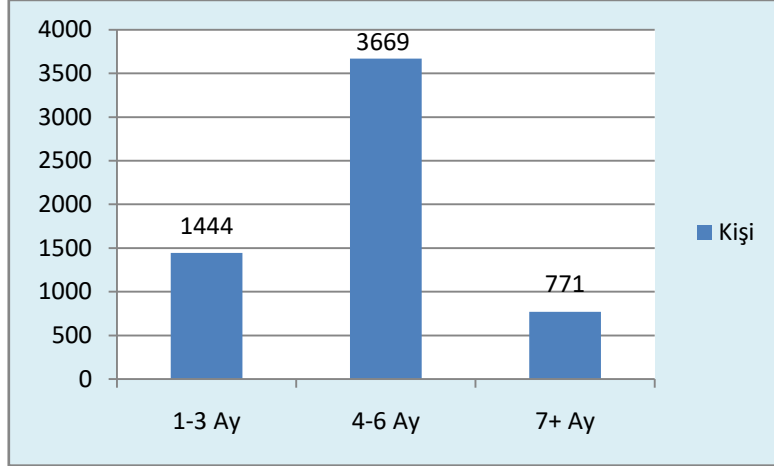
Tablo 9. Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Okuldan Ayrıldıkları Aylar

Aylar	Ayrılan Kişi Sayısı	Yüzdeler oran (%)
Ocak	120	2
Şubat	152	2.5
Mart	693	11.7
Nisan	2.737	46.5
Mayıs	1.940	32.9
Haziran	242	4.1
Toplam	5.884	100

Mevsimlik geçici tarım işçiliği yapan aileler gidilen yerlerde yetiştirilen tarım ürününe bağlı olarak coğrafi hareketliliğe yol açarlar. Bu süreçte ailelerin büyük bir bölümü topluca göç ederken bazı aileler de aile

bireylerinin bir kısmını belirli bir süre daha ikamet edilen yerde bırakır. Ailelerin göç hareketine geç katılanlar büyük oranda öğrencilerden oluşur. Ülkemizde bir eğitim-öğretim yılı takvimi Eylül ayında başlar, Haziran ayında da son bulur. Ancak gezici tarım işçisi öğrencilerin büyük bir bölümü eğitim öğretim yılı sona ermeden göç sürecine dâhil olur (Tablo 9). Ocak ayında Şanlıurfa'da mevsimlik işçi olarak çalışmak üzere okuldan ayrılan öğrenci sayısı 120, Şubat ayında 152, Mart ayında 693, Nisan ayında 2,737, Mayıs ayında 1,940 ve Haziran ayında da 242'dir. Rakamlardan da anlaşılacağı gibi mobil hareketlilik özellikle Nisan ve Mayıs aylarında hızlanmakta olup, bu aylarda okulu bırakıp çalışmaya giden öğrencilerin oranı %79,4'tür. Öğrencilerin bir kısmı gittikleri illerde eğitime devam ederken büyük bir kısmı eğitimi yarıda keser.

Grafik 2. Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalıştıkları Ay Sayısı

Çalışılan ay sayısı aile durumuna göre değişmektedir. Ancak çalışma süresinin 4-6 ay arasında toplandığı Grafik 2'den anlaşılmaktadır. Buna göre 1-3 ay arasında çalışan 1.444, 4-6 ay arasında çalışan 3.669 ve 7 ay ve üzerinde çalışan aile sayısı da 771'dir.

Tablo 10. Mevsimlik Gezici tarım İşçisi Öğrencilerin Günlük Yevmiyeleri

Kişi Sayısı	Günlük Yevmiye/TL	Yüzdeler Oran (%)
2.787	0-50	47,36
2.827	51-80	48,04
270	81+	4,60

Mevsimlik gezici tarım işçisi öğrencilerin aldıkları günlük yevmiyeler işin niteliğine göre değişmektedir. Tablo 10'a göre, 2020 yılında günlük yevmiyesi 0-50 TL arasında olanların sayısı 2.787'dir. Göç sürecine katılan öğrencilerin bir kısmı yapılan işin niteliğine göre çalışma yeterliliğine fiziksel olarak uygun olmayıp, bu sayı içerisinde yer almaktadır. 51-80 TL arasında yevmiye alanlar 2.827 olup, tüm öğrencilerin %48,04'ünü oluştururlar. 81 TL ve üzerinde yevmiye alanların sayısı ise 270'tir. Elde edilen bulgulara göre günlük yevmiyelerin 51-80 TL aralığında yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 11. Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin İş Türü

No	İş Türü	Kişi
1	Çapalama	2.782
2	Hasat	1.409
3	Ekim – Dikim	1.281
4	Sulama	231
5	Bilinmiyor	181
Toplam		5.884

Mevsimlik işçi olarak çalışan aileler gittikleri yerlerde çapalama, hasat, ekim-dikim ve sulama gibi işlerde çalışmaktadırlar. Araştırma sonuçlarını gösteren Tablo 11'de; çapalama işinde çalışanlar 2.782, hasatta çalışanlar 1.409, ekim-dikim işinde çalışanlar 1.281 ve sulama işinde çalışanlar da 231 kişidir. Ankete katılan 181 kişi ise bu hususta ankete herhangi bir yanıt vermemiştir.

Tablo 12. Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Öğrencilerin Çalıştıkları Tarım Ürünü Çeşidi

No	Tarım Ürünü	Kişi	No	Tarım Ürünü	Kişi
1	Şekerpancarı	1.861	17	Şeftali	43
2	Domates	965	18	Turunçgiller	41
3	Soğan	900	19	Marul	39
4	Biber	316	20	Sarımsak	39
5	Pamuk	157	21	Patlıcan	38
6	Ayçiçeği	147	22	Kiraz	33
7	Buğday	142	23	Nohut	29
8	Karpuz	140	24	Fındık	28
9	Kırmızı Pancar	105	25	Mısır	27
10	Çilek	77	26	Kabak	25
11	Elma	76	27	Arpa	24
12	Salatalık	75	28	Kayısı	22
13	Fasulye	71	29	Mercimek	22
14	Üzüm	68	30	Bakla	14
15	Haşhaş	58	31	Diğer	91
16	Bezelye	53	32	Bilinmeyen	158
Toplam					5.884

Tablo.12 incelendiğinde, mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çalışma yerlerinde toplanılan tarım ürünü türü farklılık göstermektedir. Şekerpancarı, domates, soğan, biber, pamuk, ayçiçeği, buğday, karpuz, kırmızı pancar ve çilek en fazla çalışılan tarımsal ürünlerdir.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin göç hareketinin bir parçası da ulaşım boyutudur. Ülkemizde her yıl Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden binlerce insan mevsimlik işlerde çalışmak üzere diğer bölgelere göç ederken daha çok karayollarını kullanmaktadır. Bu durum maalesef istenmeyen bazı kazalarında yaşanmasına yol açar. Bazı aileler kendi vasıtalarıyla göç ederken bazı aileler de ortak hareket ederek özel olarak kiralanan minibüs veya otobüslerle çalışılan illere göç eder.

Tablo 13. Mevsimlik Geçici Tarım İşçilerinin Göç Ederken Kullandığı Araçlar

No	Araç	Kişi
1	Başkasının minibüsüyle	2.610
2	Kendi minibüsüyle	1.095
3	Kendi otomobiliyle	721
4	Başkasının otobüsüyle	534
5	Başkasının otomobiliyle	280
6	Başkasının kamyonetiyle	221
7	Kendi kamyonetiyle	97
8	Başkasının kamyonu	52
9	Kendi otobüsüyle	19
10	Kendi kamyonu	9
11	Bilinmeyen	246
Toplam		5.884

Tablo 13'e göre, başkasına ait bir minibüsle göç etmek ekonomik olduğundan daha fazla tercih edilmektedir. Başkasının minibüsüyle gidenler 2.610, kendi minibüsüyle gidenler 1.095, kendi otomobiliyle gidenler 721, başkasının otobüsüyle gidenler 534, başkasının otomobiliyle gidenler 280, başkasının kamyonetiyle gidenler 221, kendi kamyonetiyle gidenler 97, başkasının kamyonu ile gidenler 52, kendi otobüsüyle gidenler 19 ve kendi kamyonu ile gidenler 9 kişidir. Bu soruya yanıt vermeyenlerin sayısı ise 246 kişidir. Kendi aracıyla göç eden ailelerin yer değiştirme süreci daha kolay gerçekleşmektedir. Ancak ortak araç kullanan aileler arasında birlikte hareket etme duygusu gelişir ve bu durum göç yolları ile göç edilen noktaların belirgin olmasını sağlar.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı zorluklardan bir diğeri, barınma yeriyle çalışma alanı arasındaki mesafedir. Bazı aileler çalışma yerine yürüme mesafesinde barınırken bazı aileler de zorunlu veya kendi istekleriyle çalışma yerinden farklı bir alanda barınabilmektedir. Barınma ve çalışma alanları arasındaki uzaklığın yürüme mesafesinde olması daha fazla tercih edilmektedir.

Tablo 14. Barınma ve Çalışma Alanları Arasındaki Mesafe

No	Mesafe	Kişi
1	0-1 km	2.090
2	2 Km	573
3	3 Km	445
4	4 Km	194
5	5 Km	763
6	6 – 10 Km	956
7	11 – 15 Km	323
8	16 – 20 Km	203
9	21 – 25 Km	75
10	26 – 30 Km	262
Toplam		5.884

Araştırmamıza katılanların 2.090'ı yani %35,52'si çalışılan yer ile barınılan yer arasındaki mesafenin 0–1 km aralığında olduğunu belirtmişlerdir. Barınma alanında 2 km uzaklıkta çalışanlar 573 kişi, 3 km uzakta çalışanlar 445 kişi, 4 km uzakta çalışanlar 194 kişi, 5 km uzakta çalışanlar 763 kişi, 6–10 km arasında çalışanlar 956 kişi, 11-15 km arasında çalışanlar 323 kişi, 16-20 km arasında çalışanlar 203 kişi, 21–25 km arasında çalışanlar 75 kişi ve 26-30 km arası uzakta çalışanların da 262 kişidir (Tablo 14). Çalışma yerinin barınma yerinden uzak olması zamanın verimli kullanılması açısından uygun olmadığı gibi ekonomik olarak da ek masraflara yol açar. Bu durum çalışanlar açısından olumsuz bir durumdur.

4. SONUÇ

Şanlıurfa'dan tarımsal alanlarda çalışmak üzere her yıl on binlerce aile mevsimsel olarak göç etmektedir. Göç eden ailelerin demografik özellikleri arasında çocuk sayısının fazla olması dikkat çekicidir. Bu durum göç eden birey sayısının artmasına neden olmuştur. Ancak göç edilen yerde çalışan birey sayısı ortalamasının 4,8 kişi olması, aile bireylerinin tümünün çalışmadığı sonucunu doğurmaktadır. Küçük yaşta çocuklar, engelli bireyler ve yaşlıların çalışmayan grup içerisinde olduğu gözlemlenmiştir.

Mevsimlik tarım işçisi öğrenciler en fazla Konya, Adana, Eskişehir, Ankara, Manisa ve Bursa illerine göç etmişlerdir. Haftanın 7 günü çalışanların oranı %44,1, günlük çalışma saatleri ise 8–10 saat arasındadır. Günlük 8 saat çalışanların oranı %22,1, 10 saat çalışanların oranı ise %14,6'dır. Mevsimlik işçiler, ikamet yerlerinden Mart ayından başlayarak daha çok Nisan ve Mayıs aylarında ayrılmaktadırlar. Çalışma süreleri ise mevsimlik işlerde çalışıldığından 4 ile 6 ay arasında değişmektedir. Çalışılan iş türü olarak tarımsal sahalarda emeğe dayalı olan çapalama, hasat, ekim-dikim ve sulama ön plana çıkmaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin temel sorunlarından biri ulaşımdır. Kendi aracıyla göç eden aileler olduğu gibi birkaç aile ortak hareket ederek minibüs veya otobüs kiralayabilmektedirler. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma alanları genellikle çalışma yerlerine yakın kurulur.

Mevsimlik tarım işçileriyle ilgili olarak bazı illerde Mevsimlik Tarım İşçilerini İzleme Kurulu oluşturulmuştur. Bu anlamda valilikler yoluyla mevsimlik tarım işçileriyle ilgili her ilde bir veri tabanının oluşturulması göç eden kişi sayısının tespit edilmesini sağlayacak ve mevsimlik işçilerle ilgili barınma, sağlık ve eğitim şartlarının hazırlanmasına katkı sunacaktır.

Emek göçünü azaltmanın en temel koşulu mevsimlik göç veren illerde yeni istihdam olanaklarının yaratılmasıdır. Bu anlamda Güneydoğu Anadolu Projesi'nin merkezinde yer alan Şanlıurfa, tarıma dayalı sanayinin gelişmesi için uygun şartlara sahiptir.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma, çalışma şartları ve süreleri, ulaşım, sağlık ve eğitim imkânlarını artırmak amacıyla;

- Hukuki anlamda mevsimlik işçilerle ilgili özel düzenlemelerin yapılması, işverenlere karşı işçilerin haklarının genişletilmesi gerekmektedir. 4857 sayılı İş Kanununda 30 günden az olan işlerin “*süreksiz işler*” olarak tanımlanması, mevsimlik işçilerle ilgili önemli maddelerin uygulanmamasına neden olmaktadır. Aracılar yoluyla işveren ve işçiler arasında sözleşme yapma zorunluluğu getirilebilir. İşçilerin çalışma saatleri 8-10 saat olup çalışma saatleri azaltılmalıdır.
- Barınma yerlerinin insan sağlığına zarar vermeyecek alanlardan oluşturulması gerekmektedir. Çadırlarda yaşayan birçok aile, elektrik ve temiz içme-kullanma suyundan mahrumdur. Valilikler arasında koordinasyonun sağlanmasıyla göç edilen illerde işverenlerce maliyeti karşılanmak üzere altyapısı tamamlanmış konteyner evler yapılabilir.
- Eğitim gören öğrencilerin göç edilen illerde eğitimlerine devam etmelerini sağlamak ve iller arasında mevsimlik işçilerle ilgili işbirliğini artırmak amacıyla tüm illerde “*Mevsimlik Tarım İşçilerini İzleme Kurulu*” oluşturulması zorunluluğu getirilebilir.
- Mevsimlik işçi ailelerin eğitim gören öğrencilerinin eğitimden kopmalarını önlemek için göç veren illerden, göç edilen illere gerekli bilgilendirme yapılarak bu çocukların eğitime devam etmeleri sağlanabilir. Aynı zamanda merkez teşkilatı oluşturan Milli Eğitim Bakanlığı E-Okul sisteminde mevsimlik işçilerle ilgili bir çalışma yaparak tüm eğitimcilerin mevsimlik işçi ailelerin öğrencilerini görebilmelerine imkân sağlanabilir. Böyle bir çalışma yapılabilirse, öğrencilere daha kolay ulaşılabilir ve öğrencilerin eğitimden kopmaları engellenebilir.
- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin örgütlenmesini artırmaya yönelik STK'lar yoluyla farkındalık oluşturabilecek faaliyetler düzenlenmelidir. Ayrıca işçilere sosyal ve hukuki haklar konusunda bilgilendirme eğitimleri verilebilir.
- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin karşı karşıya kaldığı bir diğer sorun alanı da sağlıktır. Genellikle kırsal alanlardaki tarımsal üretimin yapıldığı yerlerde barınan işçiler, sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamazlar. Bitki ve hayvanlarla ilgili birçok hastalığa maruz kalan işçiler, aynı zamanda tarımsal ilaçlardan da etkilenmektedirler. Bu anlamda, mevsimlik işçilerin yoğun olarak yaşadığı il veya ilçelerde Halk Sağlığı Müdürlüklerince 10–15 günlük periyodlarla mevsimlik işçilerle ilgili sağlık taramalarının yapılması sağlanabilir.
- Mevsimlik işçilerin ülkemiz içerisinde yarattığı mobil hareketlilik ulaşım konusunda da sorunlar meydana getirir. Göç edilecek illerde ihtiyaç duyulan işçi sayılarının önceden belirlenmesi birçok kolaylığı beraberinde getirecektir. İhtiyaca göre ulaşım hizmetleri belediyeler tarafından toplu olacak şekilde organize edilebilir böylece güzergâhlar önceden bilinerek, ulaşım hizmetlerinden sorumlu kurum ve kuruluşlarca olası trafik kazaları önlenir.
- Mevsimlik tarım işçileriyle ilgili devletin daha fazla kapsayıcı ve bütünleştirici politikalar üretmesi bu sektörden ortaya çıkan sorunların azalmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AYHAN, Fatih (2019), “Esenyurt İlçesinde Nüfusun Gelişimi ve Bu Gelişimde Rol Oynayan Faktörler”, **Kent Akademisi Dergisi**, S.1(12), ss.67-81.
- BERRY, John W. (2001), “A Psychology of Immigration”, **Journal of Social Issues**, S.57(3), ss.615-631.
- BRICKENSTEIN, Christine (2015), “Social Protection of Foreign Seasonal Workers: From State to Best Practice”, **Comparative Migration Studies**, S.3(2), ss.1-18.
- DOĞAN, Mesut (2011), “Mengen Havzasının Nüfus Gelişimi ve Sorunları”, **Coğrafya Dergisi**, S.23, ss.19-33.
- JENNISSSEN, Roel (2007), “Causality Chains in the International Migration Systems Approach”, **Population Research and Policy Review**, S.26, ss.411-436.
- KAYA, Mehmet ve ÖZGÜLNAR, Nuray (2015), “Mevsimlik (Gezici/Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerleşim Birimindeki Yaşam Koşulları ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış”, **Türk Journal Public Health**, S.13(2), ss.115-126.
- LAMARCHE, Lucie (2014), “Le Droit Humain À La Protection Sociale Et Le Risque Chômage: Doit-On Capituler? (The Human Right to Social Protection and the Risk of Unemployment: Shall We Stop Dreaming of It?)”, **Revue Multidisciplinaire Sur l’emploi, le Syndicalisme et le Travail (REMEST)**, S.10(1), ss.108-128.
- LEE, Everett S. (1966), “A Theory of Migration”, **Demography**, S.3(1), ss.47-57.
- ÖZER, İnan (2004), **Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme**, Ekin Yayınları, Bursa.
- PELEK, Deniz (2020), “Ethnic Residential Segregation Among Seasonal Migrant Workers: From Temporary Tents to New Rural Ghettos in Southern Turkey”, **The Journal of Peasant Studies**, S.49(1), ss.54-77.
- SAYIN, Yusuf, USANMAZ, Ahmet ve ASLANGİRİ, Fırat (2016), “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği, Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S.18(31), ss.1-13.
- SERTKAYA DOĞAN, Özlem ve ÖZDEMİR, Fatma (2021), “Mersin’de (Akdeniz, Mezitli, Toroslar ve Yenişehir) Yaşayan Suriyeliler: Sosyo-Kültürel Yapı ve Entegrasyon Süreci”, **Journal of Geography**, S.42, ss.33-47.
- TEPEALTI, Fahrettin (2019), “Avrupa Birliği’ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, S.24(41), ss.125-140.
- TOROĞLU, Emin (2007), “Niğde İlinde GMÖ Faktörleri ve Göçler”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, S.5(1), ss.75-96.
- TÜMERTEKİN, Erol ve ÖZGÜÇ, Nazmiye (1998), **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan**, Çantay Kitabevi Yayını, İstanbul.
- YILMAZ, Cevdet (2009), “Türkiye’de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri: Evlilik Yoluyla Göç”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, S.14(21), ss.221-232.